

ФАКТОРИ, СЪСТОЯНИЯ И ИЗВОДИ ЗА СИГУРНОСТТА

Д-р Тихомир Стойчев

Руският писател, литературовед и водещ В. Ерофеев анализира отношението на Русия към Европа и начина, по който този процес се отразява върху гражданите. В резултат констатира липсата на единство в руското общество, наличието на мисловни конструкции, субкултури, контракултури, които въздействат негативно върху единството на нацията и съзнателния избор на собствените ценности и самобитност¹.

Тези разсъждения заслужават внимание и в нашия случай, когато се опитваме да изследваме такова сложно явление като сигурността, да разберем предизвикателствата, рисковете и заплахите, които въздействат върху нейното състояние, предизвикани от миграционната криза.

Дори бегъл поглед очертава изключителната сложност на взаимоотношенията между различни фактори, явления и процеси, с които следва да се съобразяваме.

На 07.04.2016 г. в БТА в София беше представено национално проучване за нагласите в българското общество спрямо бежанците и политиката. Р. Шуберт от Фондация „Фридрих Еберт“ определи бежанската криза като тема № 1 в цяла Европа, като изрази мнение, че България е сред по-слабо засегнатите страни, което не пречи да се изразяват страхове и гласовете срещу чужденците стават все по-критични. Сред предварителните цели на изследването тя посочи проучване на нагласите и провеждане на дебат за обществото и за необходимата политика и заяви, че Германия не е имала стратегия, като се е оказала изненадана от бежанската вълна и не е обърнала своевременно внимание на проблемите на уязвимите държави.

Поведението на Германия и на канцлера Меркел бяха обяснени с търсене на решение за хуманитарен въпрос, заплашващ прерастване в криза, наложи ли да се действа бързо. Изтъкнато беше, че предварително никой не е имал яснота как и възможно ли е да бъдат включени мигрантите в икономиката на страната. Изненадата е допълвана и от непознаване на квалификацията на тези хора, което е възпрепятствало едно планирано включване въпреки осъзнаваната необходимост от работна ръка.

Като пропуск беше отчетена липсата на закон за миграцията в Германия. Не беше подминат въпросът, че, от една страна, Меркел е

¹ Европа в главите на руснаците, Ерофеев, В., <http://www.168chasa.bg/article/5420942>, 10.04.2016.

подценила своя жест, но, от друга, бежанците, почувствали се поканени, също са го разбрали погрешно. Като грешка в миналото се призна поканването на турски граждани като гастарбайтери, но в същото време беше подчертано, че липсва особен смисъл да се връщаме към грешките.

Признато беше, че доколкото голяма част от бежанците идват от Сирия и носят различна култура. Остава открит въпросът как да бъдат интегрирани, макар да е налице масовото очакване тези граждани да се съобразяват с нашите (европейските) стандарти.

Г-жа Шуберт подчерта своето разбиране за необходимостта общите проблеми да бъдат решавани съвместно, особено след като сме засегнати от бежанската криза, важността Европа да бъде обединена, а сегашното състояние на континента беше оценено като притеснително.

В изказването беше налагано убеждението, че Меркел прави своето изказване, когато бежанците вече са залели Европа, и че Германия не е имала намерение да компенсира необходимостта от работна ръка или демографски фактор за сметка на привличане на мигранти. Като навременно решение беше изтъкнато, че Германия спира признаването на бежанци от Косово и Албания.

Г-жа Шуберт изрази разбиране, че голям проблем за много държави е изтичането на по-образованите и по-добрите, но отрече Германия да търси активно такъв резултат като „краде“ хора. Привлекателността на страната обясни с по-високите нива на икономиката и с по-малката корупция, чиито нива в страните, оказващи се „донори“, са сред основните причини младите хора да бягат. Не отрече необходимостта от въвеждане на регулации, включително механизми на преговори със страните по произход. Посочено беше също, че подобни процеси се наблюдават в Германия, където лекари масово преминават в Норвегия и в Швейцария.

Л. Кючуков² изведе основния извод от изследването още в началото: „Има страхове, няма омраза“, обявявайки, че то е проведено от „Сова- Харис“, като са обхванати 1000 души респонденти.

Според него доминира мнението, че трябва да се помага, като са изтъквани хуманни съображения, разбиране, че става въпрос за хора с права като всички, които бягат от война. Отрицателно отговорилите изтъкват като мотиви страх от тероризма, идентично с масовите нагласи в Европа, както с лошото социално и икономическо състояние на България.

² Директор на „Института за икономика и международни отношения“.

Половината от анкетираните настояват за необходимост от общо европейско решение, изтъквайки, че сме уязвима, малка и бедна държава.

По отношение на евентуално квотно разпределение на мигранти в европейските държави заради капацитета на България доминира еднозначно отрицателен отговор. При това 83 % от анкетираните са настояли за искане да бъде изградена система за предварителен подбор извън границите на ЕС, мотивирайки се с необходимостта от гарантиране на реда, законите и сигурността.

Болшинството, което не е против приемането на бежанци, настоява това да се решава в полето на правото, а едва 3 % са се обявили категорично против. По отношение на интеграцията на бежанците и приносния потенциал за нашата икономика доминира скептицизъм. Регистриран е страх от различния, особено на индивидуално и битово ниво, като се смята, че за това са повлияли събитията в Кьолн и на други места, широко представени в медиите. Около 47 % от българите не приемат бежанците като лична заплаха, като по-малко се страхуват жените, докато при мъжете това заявяват 55 %. Най-засилени са страховете в горната възрастова група, а най-малко те са изразени в София. От анкетираните 4,6 % декларират, че мразят бежанците и на практика заявяват ксенофобски настроения, готовност да се присъединят към изповядващи такива идеи формации и споделят такива отношения. Религията е посочена при 34 % сред събуждаща страхове, макар едновременно да е заявено разбиране, че в България традиционно има толерантност. По-голяма част от страха е продиктуван от радикалния ислям, докато 24 % се страхуват от етнически различните.

За 60 % от отговорилите бежанците представляват заплаха за националната сигурност, без при това да се отчита влияние на възрастови, образователни или политическо-идейни зависимости.

Изследването отчита, че отношението към бежанците в България не е еднозначно и се влияе от публичните коментари, докато масовите нагласи отразяват тези в ЕС.

Сред причините за страховете се сочи честото преекспониране на темата от политици и медии в публичното пространство, а възприемането на бежанците като заплаха се обуславя от лошото икономическо състояние, религиозните и етническите различия. Обобщено беше, че нагласите не показват преминаване на границата на омразата и ксенофобията, макар да дават политическо и психологическо отражение върху обществото.

Л. Кючуков изтъкна, че България е заинтересована от търсене на единен европейски подход и солидарно решение по проблемите, както и

че тя се придържа към последователна и прагматична линия на политическо поведение по бежанската криза.

Споразумението с Турция бе представено като опит за цялостно решение за бежанската криза, докато с примирието в Сирия се очаква да се атакуват причините, а не следствието. В същото време беше акцентирано върху настоящото виждане, че България не може да снесе от дневен ред приемането в Шенген, но като по-приемливо то следва да бъде поетапно, като се започне с въздушното пространство. Изтъкнато беше, че България не бива да позволи институционализиране на периферно място в ЕС.

В понятийно отношение бяха очертани разликата между бежанци и мигранти и влиянието на глобализацията и бе изразено разбирането, че не може да се разчупват граници, да се позволява движение на стоки, капитали, информация, технологии, а да се спират хора. Обосновано беше разбирането, че е по-правилно да се въздейства върху генезиса, като Европа участва в решаване на въпросите на бедността, болестите, пандемии в Африка и в прилагане на нов план Маршал, който да обхване и Африка.

Липсата на социални баланси бе обяснена с разтваряне в глобалните дисбаланси, което заплашва Европа да плати цената. За липсата на европейски решения бяха обвинени компресираните въпроси, за които липсва визия, както и дългосрочна прогноза в света. Изтъкна се, че нови геополитически фактори надхвърлят националните държави, докато транснационалните организации са по-влиятелни от правителствата.

Глобалното обществено мнение и глобалният индивид бяха определени като ново явление, международен фактор, а бежанската криза и ИД – като фактори в глобалните отношения, с които не може да не се съобразяваме.

Проф. Иван Ангелов прогнозира по-сериозни сблъсъци с миграционни процеси и свързаните с тях обществени нагласи с характеристики на изостряне, влошаване, усилване на страховете. Сред причините за проблемите той посочи разбунването на целия арабски свят от Атлантическия до Индийския океан; предизвикването на арабските пролети, извършваните външни намеси, експорта на демокрация, преследването на скрити цели, прикривани зад клишета. На второ място по опасност бяха изтъкнати икономическите различия, обусловените от тях влошени условия на живот, с чието задълбочаване се свързва възможното нарастване на потоците емигранти и трудното им овладяване. Европейските ръководители бяха обвинени, че не търсят причините, а се занимават с последствия като преселението.

Споразумението с Турция, за която са предвидени 6 млрд. евро, беше определено като несправедливо заради липсата на предвидена финансова помощ от Европа за Сирия и за другите страни в региона, комбинирана с други политически мерки.

Докладчикът разви разбирането, че ако овладяването на ситуацията ни концентрира от Турция насам, то причините стоят отвъд нея. Американските власти бяха посочени като главни виновници. По отношение на мигрантите беше изтъкнато, че дори второ и трето поколение, родени в Европа, те не изпитват уважение към закони, които не са писани от Аллах, а от човек.

Според проф. Ангелов мигрантите, които доказано бягат от войните, трябва да бъдат приети и да им се окаже помощ, но временно. Други, които идват по икономически причини, слушали за райския живот в Европа, не следва да бъдат допускани, защото още дълги години ще бъдат поощрявани да търсят по-добър живот. Припомнени бяха негативните демографски показатели на България, Германия и Италия. Беше потърсен отговор защо тези хора не остават в своите държави и се борят срещу онези, които рушат техния живот.

Проф. Ангелов изтъкна, че икономическите и социалните различия между отделните страни позволяват онези с по-добри условия да привличат млади и квалифицирани хора като работна ръка, докато тежестта на изхарчените средства за тяхното израстване и образование падат върху бедните, процес, който може да бъде наречен демографско ограбване и конфликт на интереси.

Според Георги Кючуков³ е необходимо да бъде правена разлика между бежанци и мигранти, като на първите следва да се оказва помощ предвид Конвенцията на ООН. Според него водещ мотив за голяма част от тези хора да проникват в Европа е тяхното предпочитание да се устроят по-добре в материално отношение. Той одобри общото споразумение с Турция, макар да не отговаря на всичките очаквания от наша страна, особено що се отнася до замяната на бежанец с мигрант, фиксираната обща квота от 72 хил. бежанци, които страните са се договорили да приемат, и липсата на решение за хора над това число, слабости, които карат някои страни категорично да се отказват, да сочат съмнения в балансите между ангажименти и отговорности.

Изразени бяха съмнения, че е възможно това споразумение да се използва за политически натиск, което развързва ръцете на Ердоган неоправдано да вдига тежестта си пред ЕС, илюстрирано с искането му на обяснения от германското правителство.

³ Депутат от ПП на АБВ.

Депутатът изтъкна, че според анализи на чужди специални служби са налице признаци за подготовка на организирани престъпни структури да използват усилено канали от северозападна Турция с кораби през Черноморския път.

Т. Стойчев подкрепи изразеното от проф. Ив. Ангелов становище за търсене и въздействие върху генезиса на конфликтите, като припомни, че преди „арабските пролети“ и лавината от мигранти изживяхме разпад на Югославия, в който взеха участие радикални ислямисти, които останаха трайно на Балканите, създавайки съвършено нова среда. Посочени бяха ситуацията в Босна и Херцеговина, скорошните сблъсъци в Куманово (БЮР Македония), където свободно навлизат въоръжени хора от Косово, нападателите полицаи в село Глушинце и др.

Изтъкнато беше, че нашата дипломация и нашите служби пропуснаха да демонстрират способности, като поне предупредят делегацията, водена от българския президент, който в същото време бодро чертаеше миротворчески роли и мисии на България и Косово, гостувайки в Прищина на своята колега г- жа Ахияге⁴.

На този фон беше изтъкната необходимостта да се съобразяваме с историческите доказателства, че Балканите са заредени с конфликти и заради липса на умения да интегрират различните, каквото доказателство днес е неуспехът от Декада на ромско включване например или формиращите се нагласи за загуба на идентичности и национално единство. Изтъкнато беше, че не бива да се успокояваме, ако днес 4,6 % сочат ксенофобски настроения, които показатели може да нарастват в пъти, когато се навлезе в предизборна ситуация, особено когато страната ни се претоварва в икономически и социален план. Критикуван беше стремежът да залагаме главно на външна политика, особено след като с изграждане на „полигони за съвместно използване“ и включване под щита на ПРО твърдахме, че постигаме глобална защита. Изтъкнато беше също така, че докато двете най-велики сили взаимно се обвиняват в „хибридна война“, залогът за едните е отслабване на ЕС и националните държави, включени в него, докато другите целят обратното и пълноправни отношения в рамките на евразийско общо пространство.

Като грешка беше отчетено, че докато поощряваме мигрантите, оставяме територия в засегнатите държави на произвола на ИДИЛ и на други радикални организации, изтощаваме социалните ресурси,

⁴ Стойчев, Т., Българските властници станаха постоянна заплаха за националната сигурност, http://avtorski.pogled.info/article/64236/Balgarskite-vlastnitsi-stanaha-postoyanna-zaplaha-za-natsionalnata-sigurnost//http://naaf.from-bulgaria.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=672:2015-05-06-10-25-35&catid=51:ice-top-menu.

необходими за съпротива срещу тях, за бъдещото урегулиране и нормализиране на политическите отношения в засегнатите страни.

Дипломатът К. Китипов припомни способностите на българското общество да проявява висока степен на състрадание, цитирайки Яворов с писаното за арменските бежанци. Той изтъкна способността на тогавашното общество да реагира адекватно и политиката да се подчини, докато днес при наличие на сблъсък между религии, течения в тях, засягане на етнически групи в различни държави нямаше кой да подготви обществото и да направи безпристрастен прочит на случващото се в зародиш, като използва потенциала на познанието, трупано от векове.

Отново беше изтъкнато потресаващото икономическо неравенство, за което европейският интелект остава пасивен, допускайки в средата на бежанци и мигранти да навлизат джихадисти и терористи. За България беше посочено, че общество и политика са разделени, докато отговорните за политиката оставят обществото само да живее в своите страхове и да излъчва опасни сигнали.

Горан Симеонов⁵ изтъкна, че в генезиса на проблемите стои съществуващото неравенство в света, стремежът да бъдат силово налагани военни, политически и икономически интереси, докато Европа е неподготвена за адекватна реакция. Той припомни, че икономически кръгове от Германия настояваха, че германската промишленост се нуждае от 400-500 хиляди чужденци, очертавайки собствени интереси. В същото време канцлерът Меркел демонстрира несъобразяване с европейското обществено мнение и европейските институции, макар произтеклите резултати да ангажират целия Европейски съюз.

Докладчикът препоръча изход да бъде търсен в обща позиция на европейските лидери и изработване на обща политика, а не отпушвани клапани като със споразумението с Турция. Изтъкнато беше, че с адекватна политика по жизненоважни проблеми ЕС ще докаже своята роля на икономически и световен фактор. Въпросът с членството на Турция в ЕС ще продължи да поражда вътрешно противоречие, реакции като на Вишеградската четворка, Балканска тройка и т.н., предупреди Симеонов.

Според Огнян Гърков в България политическият елит не държи особено сметка за общественото мнение, припомняйки присъединяването ни към евроатлантическите структури, тогавашния елит и съобразяване с волята на суверена. Сегашното нашествие на исляма той обясни с историческите наслагвания и колониалните вини, каквито носят десет от сегашните европейски страни. На този фон

⁵ Председател на Асоциацията на разузнавачите в България.

посланикът изтъкна, че отговорността за справяне с миграцията следва да се носи съобразно приноса на съответните страни и тяхната роля. Очертавайки факторите, които имат значение, докладчикът припомни Орбан, който вижда сред тях мафията на търговците, загрижени за човешки права „активисти на чужда издръжка“ и представители на ЕС, докато мултикултурализмът се проваля. Сегашното правителство беше призовано да продължи укрепването на границите.

Боян Балев от БСП-младежи изтъкна, че в Близкия Изток и в Северна Африка има проблеми, по които Германия няма отношение. В същото време преходът, рухването на източния блок се възприе като реабилитация на икономическа политика, характерна за времето отпреди Втората световна война, отключила поход към неоколониализъм, допускане на директна намеса както преди големите войни, процеси, в които империите се опитват да възстановят политическия си контрол върху различни държави. На този фон ЕС беше обвинен, че допуска да се превърне в обект, като не изразява обща европейска позиция. Френското, британското и други правителства бяха приканени да са по-ангажирани, доколкото бедните страни са станали такива, защото са били в чужда сфера на влияние, докато митрополиите са ставали богати за тяхна сметка и сега трябва да поемат ангажименти.

Проф. Искра Баева изрази подкрепа за изследването, окачествявайки го като опит за изработване на стратегия за бъдещето със съзнанието, че правилата на ЕС не са пригодени за справяне с проблема. За преобладаващо число от хората, включени в мигрантските потоци тя посочи, че повечето идват от безпроблемни страни, а липсата на адекватна реакция свърза с неадекватните Дъблински правила. Баева настоя да се постави акцент върху реалността да бъдат интегрирани дошлите, като се има предвид невъзможността за връщане към предишната реалност и като се има предвид, че досегашната система за интеграция в ЕС не дава резултати и очертава вътрешни проблеми.

Според професор Катя Владимирова изследването е интересно, като призова да се обърне внимание, че мигрантска вълна върви и на север, през Русия, както да се вземат предвид Албания, Косово и други мюсюлмански страни.

Вицеадмирал Люцканов⁶ заяви, че дискусиите повдигат много въпроси, но и дават многопосочни отговори, констатирайки, че сигурността намалява едновременно с осъзнаването, че в глобалния свят сме изправени пред неவிждани предизвикателства, развиващи активна динамика, която ни се струва неприемлива.

⁶ Вицеадмирал Люцканов, о.з., зам. н-к ГЩ и представител на МО в Главната квартира на НАТО в периода 2004- 2006 г.

Като един от най-значимите конфликти той очерта опита за налагане на еднополюсен свят, докато Европа иска собствено лице и култура, в същото време принудена да следва Стратегията на САЩ. Той изтъкна, че до появата на бежанците от Изтока липсата на конфликти при миграцията на хора от една в друга европейска страна се основава на общата етнокултурна и цивилизационна общност. Докладчикът предупреди, че ако изработването на обща Стратегия е предизвикателство, то връщането към инструментите на Студената война и навлизане на армията в градовете крие опасности.

Посланик В. Радомирски призова едновременно с вглеждането в причините да бъдат оценявани и последствията, доколкото се констатират нови разломи на цивилизацията, в които Старият свят показва несъщественост и търси не научни, а практически формули за решения. Сегашните процеси той сравни със смяната на феодализма с капитализма, докато липсващите насоки за бъдещето са по вина на липсващото глобално политическо ръководство.

Дипломатът предупреди, че дори когато сме имали такива периоди в историята, независимо от големите умове, всеки път светът се е налагало да преминава при смяна през социални вълнения, бунтове и войни. Объркването в света, сред политиките и инстинктивното връщане към модела на нацията държава според него се корени в липсата на нов модел за взаимоотношения между производителните сили и производствените отношения, което затруднява намирането на нови решения, и в проблема с бежанците⁷.

В едно друго изследване, проведено от екип, ръководен от проф. д-р Н. Радулов, изпълнено от екип⁸ студенти от НБУ бяха получени резултати, очертаващи отражението върху обществените нагласи на радикалния ислям и на свързания с него тероризъм⁹.

Според 64,1 % от анкетираните тероризмът е посочен като първостепенна заплаха, докато на второ място е поставено самото съществуване на радикални ислямистки организации, на трето – бедността и изчерпването на природните ресурси. Като лично застрашени от тероризъм се идентифицират 59,2 %, докато 13,5 % не се чувстват застрашени, а 3,7 % се затрудняват да отговорят.

⁷ Кръгла маса, БТА, организирана от Институт за икономика и международни отношения; Фондация „Фридрих Еберт“. Тема: „Влияние на бежанската криза върху българското общество и българската политика“, http://www.bta.bg/bg/live/show/id/0_bbhkj2gw, 07.04.2016 г.

⁸ В екипа участва и авторът на настоящия доклад.

⁹ Тероризъм и радикален ислям, <http://www.skat.bg/products.php?type=10&genre=9150>, 01.04.2016. ТВ СКАТ, участник: Тихомир Стойчев, водещ: Стоян Иванов.

Сред причините за терористичната активност на ислямистките организации 71,6 % сочат наличието на социални различия и конфликти. На второ място се поставя наличието на двойни стандарти в политиката, а в личната мотивация на самите терористи вярват 27,1 %. Като причина радикалните организации да избират тероризма като средство 75,3 % сочат религиозните и социалните различия, съдържащи неразрешими конфликти, а на следващо място – цивилизационните различия¹⁰.

Сред основните мотиви на терористите за осъществяваната от тях престъпна дейност 70,3 % сочат завладяващите идеи на исляма, докато отнетата възможност за участие в обществено-политическия живот може да бъде мотив според 18,5 % .На следващо място е посочено желанието за лично отмъщение¹¹.

На въпрос „Кой трябва да носи отговорност за тероризма?“ след посочването на „организатори“ и „извършители“ 53,08 % определят като такива политиците, заради неумението им изградят система за предотвратяване и разрешаване на конфликтите. Вина и отговорност в самото общество виждат отговорилите на второ място. Категорично отричат оправдание за тероризма, независимо от неговите цели и мотиви, 82,7 %, докато 13,5 % смятат това за допустимо при преследване на каузи като социално и национално освобождение. В същото време 69,7 % допускат в края на ХХ и в началото на ХХІ в. определени страни да са поощрявали терористична активност с цел легитимиране, контрол в управлението и политиката.

Възможността ислямският тероризъм да бъде инспириран като процес от скрити поръчители се сочи от 56,1 %, докато 41,3 % го определят като крайно средство за осъществяване на политическа тенденция и цели. На трето място той се поставя като мотивирано търсене на път към съвършено общество чрез исляма и на четвърто – като стремеж и средство за еманципация на народите от съответните региони. Според 76,5 % в България има почва за радикални ислямистки идеи и тероризъм.

Резерв в търсенето на решения 40,1 % сочат в ясно дефиниране и следване на националните интереси, 39,5 % очакват действен мониторинг върху конфликтите между различни малцинства. Сегашният ни елит е обвинен, че няма капацитет да постигне това.

¹⁰ Стойчев, Т., Някои бележки около подценяваните опасности от подценяваните опасности от подценяваните етнически и професионални конфликти, Сб. ВТУ, „Св. Св. Кирил и Методий“.

¹¹ Геннадиева, Р., Радикалният ислям е модерен и увличащ, интервю за в-к Седмичен Труд с Тихомир Стойчев, вж. бр. от 06.04.2016 г., с. 16- 17.

Тероризмът е оценен като автоимунно заболяване на обществото според 84,5 % от респондентите. 77,1 % смятат, че българските политици не са единни за организиране на действени мерки срещу различните форми на престъпност и тероризма.

Като възможен катализатор за активизиране на терористични организации на територията на страната 83,3 % от респондентите сочат ескалацията на междуетнически и религиозни конфликти, а на второ място поставят дейността на чужди служби. На трето и четвърто място са посочени дисбалансите в установения етнически модел и продължителното нерешаване на социалните проблеми, очертаващи съответни различия в отношенията между малцинствата.

Прави впечатление, че 86,4 % биха имали правилно поведение при попадане в кризисна ситуация, свързана с терористично нападение.

За бъдещето на ИД 51,8 % сочат продължително присъствие на същата в региона, докато 29,01 % смятат, че нейната дейност ще бъде ограничена или ликвидирана, а 27,1 % са на мнение, че част от елита на организацията ще предпочете да се легитимира, да участва в преговори и да търси участие в обществено-политическия живот. Като възможни последици от действията на ИД 59,2 % сочат нарастване на масовата миграция сред местното население, 48,7 % прогнозираят дългосрочно дестабилизиране на региона, на трето място прогнозираят нарастване на ксенофобията и националистическите тенденции в приемащите държави, а 38,2 % сочат опасност от разпадане на единството на ЕС¹². На второ място се сочи опасно наслагване на международните конфликти, на трето – ново подреждане на геополитическите играчи. Усилване на ролята на Русия прогнозираят 14,1 %.

В търсене на решения за масовата миграция на първо място 82,09 % смятат, че след умиротворяване получените временен статут следва да бъдат върнати по родните им места, като се окаже международна помощ за подобряване на условията и качеството на живот там. На второ място отговорилите настояват за поемане на контрола от ООН. На трето се допуска всяка държава да се включи съобразно собствените си национални интереси. Само 3,7 % настояват за безусловно приемане на всички.

Както се вижда, между двете изследвания има известни различия, които са обусловени и от факта, че това на НБУ е завършено преди директната намеса на силите на Руската Федерация в Сирия.

Какво прави впечатление, ако бъдат взети под внимание резултатите от двата проекта?

¹² ИД се е прицелила главно към сърцето на Европа, <http://www.bgonair.bg/sutreshen-blok/2016-03-23/id-se-e-natselila-glavno-kam-sartseto-na-evropa>, 23.03.2016.

На първо място изпъква фактът, че и двата са насочени към изследване на общественото мнение и отношение към социални явления и процеси, които са особено съществени, оказващи силно влияние върху състоянието на различните аспекти и равнища на сигурност. В същото време информирането по темата на масовия гражданин се формира не на основата на обективно научно познание, а е силно повлияно от различните интерпретации в СМИ. Това следва да се вземе под внимание, доколкото напоследък се очертава натрупването на различни заинтересовани играчи в конфликтите, в резултат от които се повиши ролята на ислямския радикализъм, на свързания с него тероризъм и на огромната вълна от мигранти и емигранти.

Отделно с това продължават да се развиват процеси, които ангажират държави и техни коалиции, отделни икономически и социални групи, политически интереси, които имат достатъчно ресурси, за да въздействат в желана от тях посока върху общественото мнение и процеси. Именно поради това се появиха и нарастващи опасения за използване на едно старо средство, каквото е пропагандата, но вече с ново име – „хибридна война“.

Проф. Станчев определя „хибридната война“ преди всичко като информационна война, в която се съчетават определени стереотипи, дезинформации, за да бъде въведен в заблуда противник, с цел той да се откаже или да загуби способност да се защити. Едновременно в комплекс се повеждат военни действия, операции от военни групи със скрита, неопределена идентичност, които възраждат и изваждат заплашителни символи, провеждат терористични актове, пораждаят съзнателно напрежение и страх в населението, предизвикват мигрантски потоци, фабрикуват и разпространяват слухове, включително подкрепяни с фалшиви документи, репортажи, интервюта, въздействия се многостранно върху националното съзнание и символи, например история, култура, език¹³.

Процеса на радикализация, който наблюдаваме в Близкия изток и в други части на света, някои автори определят като безнадежден и без изход предвид това, че се разпространява най-активно сред младите чрез дигиталните мрежи, с което успява да формира радикалност и религиозност, които са с нов механизъм, манипулиращ със съвременни средства за сметка на ефикасен език, примесен с фалш, зарибяващ младите хора, поставящ под въпрос съществуването на хора, цивилизации и култура.

¹³ Вж. интервю на проф. Михаил Станчев: Москва окупира важни постове в България с вербувани от НКВД, <http://www.faktor.bg/intervyu/68936-prof-myhayl-stanchev-moskva-okupira-vazhni-postove-v-balgariya-s-verbuvani-ot-nkvd.html>, 10.03.2016.

В този процес ислямизацията в нейната радикалност подлагат на критика установени световни ценности с голяма бруталност в непознати мащаби. С нарастващите прояви на тероризъм изразът на гняв по света се видоизменя и се утвърждава радикализацията в обществата. В същото време доверието в официалните институции спада, истината се губи, което кара масовия гражданин да търси отговор в интернет, където хаотично и безразборно открива образи, съдържащи целеви манипулации. Публичното пространство се преформатира, докато младото поколение се впечатлява от липса на бъдеще, приемайки религиозността на опразненото място от публичната политика, лишена от доверие. Привържениците на ДАЕШ заемат част от тази ниша и работят в своя полза, въздействайки със силата на образа¹⁴.

По този начин през 2015 година Европа се взриви, когато малкото поточе от имигранти се превърна в мощна човешка вълна, добавяйки нови, удобни и безопасни маршрути, които се предпочитат, подхранвани непрекъснато от слухове¹⁵.

Когато се разработва в СС на Руската Федерация новата „Доктрина за информационна сигурност“, неслучайно се предупреждава за използване на съвременните технологии за дестабилизиране на вътрешнополитическата и социалната ситуация. Използването на информационното пространство за решаване на военно-политически цели, за терористични и други противоправни цели оформя заплахи като:

- съчетаване на дейността на различни специални служби с намиращи се под техен контрол обществени организации за подриване на суверенитета и териториалната цялост на други страни;
- дестабилизиране на вътрешнополитическата и социалната ситуация;
- увеличаване в СМИ на материали с необективна и манипулирана информация за вътрешната и външната политика;
- въздействие с цел размиване на културните и духовните ценности, подронване на нравствените устои, историческата основа и патриотичните традиции;
- масиран удар с използване на компютърната престъпност главно срещу кредитно-финансовата система.

¹⁴ Ален Берто: Идеологията на отчаянието, което изражда исляма в нова диващина, <http://www.bgnes.com/bez-filyr/bez-filyr/4416211/>, 17.03.2016.

¹⁵ Василева, Е., Бежанец: Не църкви, минарета ще има в Европа след 5 г.! В Сирия преди войната живеехме богато, разказва друг бежанец, <http://www.dnes.bg/world/2015/08/27/bejanec-ne-cyrkvi-minareta-shte-ima-v-evropa-sled-5-g.274637>, 27.08.2015.

Новата доктрина предлага да бъдат развити сили и средства за информационно противоборство и създаване на система за стратегическо съдържане и предотвратяване на военни конфликти¹⁶.

„Зад целият този комплекс от действия цивилизацията ни виси на косъм.“¹⁷

Главнокомандващият въоръжените сили на НАТО ген. Филип Брийдлав предупреждава за необходимостта да бъдат обучени армията и полицията да посрещат предизвикателства от рода на т.нар. зелени човечета, въоръжени военни без отличителни знаци, които окупира правителствени сгради и бунят населението, обучават сепаратисти, консултират ги военно и така допринасят за значително дестабилизиране на една държава. Той определя този вид „хибридна война“ с военен жаргон: DIME – Diplomacy, Information, Military, Economy (дипломация, информация, военна сила и икономика), която обединява всички национални властови средства и ги насочва към друга нация¹⁸.

Депутатът от Бундестага, полковник от германския генерален щаб Родерих Кизеветтер (Roderich Kiesewetter) счита, че „хибридната война“ е *„комбинация от класически военни елементи и масирана обработка на обществеността със средствата на пропагандата и дезинформацията, като всичко това се допълва с невоенни средства: настояване за избори, завземане на телевизионни центрове, използване на информационните мрежи, ТВ и Радиото за разпространяване на дезинформации.*

В същото време в преговори се цели запазване на авторитета и осигуряване на използваните сили да се придвижат още крачка напред извън регламента.“¹⁹

В руския град Ярославл по време на XIV форум присъстват ръководители на специални служби и органи за сигурност, чиято основна тема е борбата с „Ислямска държава“. На срещата присъстват 92 делегации от 64 държави в света, между които представители на ООН, ШОС, СНД и ЕС.

¹⁶ В новой доктрине информбезопасности указали на опасности дестабилизации через интернет, <http://www.newsru.com/russia/10oct2015/inform.html>.

¹⁷ Човечеството върви назад, Митева, М., интервю с поета Георги Борисов, <http://www.segabg.com/article.php?id=785854>.

¹⁸ Русева, С., Ген. Брийдлав: Русия води хибридна война със зелени човечета. Главнокомандващият ВС на НАТО предупреждава за опасностите от предизвикателствата на Москва, http://clubz.bg/7230-gen_brijdlav_rusiq_vodi_hibridna_vojna_sys_zeleni_chovecheta.

¹⁹ „Гибридна война“ – новая угроза или пропагандистский трюк?, <http://obozrevatel.com/politics/28403-gibridnaya-vojna-novaya-ugroza-ili-propagandistskij-tryuk.htm>, 25.02.2015.

В свое изявление ръководителят на руската ФСБ Александр Бортников определи мрежата „Интернет“ като почва за формиране на „радикално мислене“, с което се обосновава необходимостта от оперативна реакция срещу заплахите, представяйки ролята на интернет в разпространението на екстремистките идеи и идеология на ислямистите. Едновременно той изтъкна необходимостта от изработване на единно тълкуване на термина „тероризъм“, за да бъде избегната в бъдеще двояка и разширена интерпретация.

Според изнесените данни в Мрежата присъстват всички международни терористични организации, които публикуват свои материали на повече от 40 езика. При това те използват нови технологии и програмни продукти, шифрован трафик, с помощта на който си осигуряват анонимност. Експертите се обединяват около мнението, че тази активност трябва да бъде блокирана. Заради несвоевременната реакция на световната общност срещу този род заплахи ислямистите, закрепили се в Близкия Изток и в Северна Африка, се прицелват към Европа и Азия. В тези си действия те активно въздействат върху недоверието на гражданите към институциите, върху разочарованието от общоприетите ценности и най-вече върху младежите.

Подготовката на набираните доброволци терористи включва психологическа обработка, провеждане на терористична подготовка, осигуряване и трупане на боен опит в различни горещи точки, използване на незаконната миграция за инфилтриране във вече набелязани територии, изграждане в тях на конспиративни ядра, мрежа за вербовка на нови бойци и действия по подриване на вътрешната сигурност и териториалната цялост на страните, осигурили им първоначално терен, обобщил Бортников.

Директорът на ФСБ предложи международната антитерористична общност да сформира обща идеология за овладяване на терористичното движение, на основата на която да се създаде хармонична система, която да стартира мерки за противодействие на идеологията на екстремизма и тероризма, които да бъдат координирани от Контратерористичния комитет на СС на ООН, почиващи на заложеното в Глобалната контатерористична стратегия на тази организация.

Междувременно президентът Владимир Путин определи като голяма опасност нарастващата терористична активност, срастването на радикалните групировки с транснационалната организирана престъпност. Той предупреди, че терористите се стремят да използват Близкия Изток и Северна Африка като плацдарм за вербовка и обучение на нови бойци, с чиято помощ да бъдат в състояние да

дестабилизируют други държави. Съвместните усилия и резултати в последователната и системна работа срещу тези явления Путин обвързва с необходимостта те да се основават на международното право²⁰.

Европейската комисия и Върховният представител за сигурността Федерика Могерини приеха съвместна рамка за борба с хибридните заплахи и за укрепване на устойчивостта на Общността, както и за повишаване на сътрудничеството с НАТО за противодействие на тези заплахи.

Намеренията засягат стратегиите на ЕС за киберсигурност, за енергийна и за морска сигурност, като се предвижда повишаване на осведомеността чрез създаване на специални механизми за обмен на информация между държавите в ЕС и чрез координиране на действията за постигането на стратегическа комуникация, предприемане на стъпки за защита на потенциално стратегически и критични сектори като киберсигурността, чувствителната инфраструктура (енергетика, транспорт и космическо пространство), защитата на финансовата система и опазването на общественото здраве, както и подкрепата на усилията за борба с насилническият екстремизъм и радикализацията, усилия за предотвратяване, реакция при кризи и възстановяване чрез установяване на ефективни процедури и разглеждане на приложимостта и практическите последици на клаузата за солидарност и клаузата за обща отбрана в случай на мащабна и сериозна хибридна атака.

Комисията поясни, че с определението „хибридни заплахи“ се означават различни дейности, съчетаващи обичайни и нетрадиционни методи, които държавни или недържавни субекти могат да използват по координиран начин в отсъствието на официално обявена война, докато тяхното предназначение е не само да нанесат преки щети и да вземат на прицел уязвими места, но и да дестабилизируют обществата, като създадат неяснота и възпрепятстват процесите на вземане на решения. Борбата с хибридните заплахи е определена като въпрос от национална компетентност и основната отговорност за нея носят държавите в ЕС²¹.

В епохата на постмодернизма в главно оръжие за завоюване на една държава и установяване на стратегически контрол над нея се превръща нейното собствено общество. Тази доктрина предполага въвличането във война на широки маси, широки слоеве от обществото.

²⁰ Глава ФСБ назвал интернет почвой для формирования „ультрарадикального мировоззрения“, <http://www.newsru.com/russia/29jul2015/bort.html>.

²¹ ЕС повишава сътрудничеството с НАТО в областта на сигурността, Тодоров, К., <http://www.novini.bg/news/346181-%D0%B5%D1%81-%D0%BF%D0%BE%...>, 06.04.2016.

Това, с което се сблъска човечеството, не може да се осъзнае веднага; главното оръжие при завоюване на една държава и установяване на контрол над нея става самото общество, а не оръжието.

Развитието на информационните мрежи и на канали за разпространение формираха нова социална система- мрежовото общество. Възникналата нова социална система коренно променя характера на водене на война. Новият характер на водене на войната въздейства върху самата социалната система.

В началото се избира обектът на агресия, след което той се „омрежва“ според целите на конкретната операция и започва „война“, докато се събудите една сутрин в друга държава, с друга идеология и друг суверен. Субект на такава война са „skillful individuals“, добре информирани граждани със собствено мнение. Когато тези субекти притежават и компютърна грамотност, то те са вече „advanced users“. Колкото повече граждани от обществото изказват собствено мнение, толкова по-често с него ще бъдат задължени да се съобразяват властимащите, политическият режим и държавният елит.

Идеалният случай за водене на мрежова война е гражданското общество, състоящо се от атомизирани граждани. Ако обществото се състои от колективни субекти – общини, етноси, племена, то трябва да се хвърли в смут (хаос, война, хуманитарна катастрофа), за да се атомизира и да стане гражданско. По такъв начин всички решения на властващите ще зависят от двете групи граждани: skillful individuals и advanced users. Заработи ли „омрежването“, следва завоюването на обществото, държавата и народа от глобалния хегемон и подчиняването му на неговите интереси.

Мрежовите войни представляват най-новата технология за завладяване на пространства, откъсване на територия и смяна на държавна власт без използване на класическите оръжия, което не изключва горещи фази. Обществото да се потопи в хаос за неговото понататъшно трансформиране е цел и смисъл на мрежовите войни. Мрежа представлява всяка среда, с помощта на която може да се получи или прокара необходимата информация: обществени организации, фондове, неправителствени структури, движения и политически партии.

В замърсената информационна среда, пряко в ефир, по открити канали се предава информация, имаща стратегическо значение. Така задачите за агентурата се предават не шифровани, а открито, като могат да бъдат чути от всеки, но не всеки е в състояние да ги отдели от общия информационен поток и ги разбере.

Мрежата не се управлява от един център. В мрежовата война доминира понятието „намерение на командира“. Участващите в мрежата трябва да разбират смисъла на случващите се събития. Те не

получават директно команди „Иди там!“ или „Прави това!“. От Центъра на мрежовата операция се огласяват с подразбиране някои неща на конгреси, на форуми, в лагери за подготовка, като те могат да имат форма на официални заявления, доклади, намеци, изказвания на политици и общественици и др. По-нататък мрежовите структури действат според огласеното вече намерение и според обстановката приемат решения самостоятелно. Ако действието се окаже несполучливо и намерението се провали или не се осъществи, мрежовият център, без да носи отговорност, започва формиране на мрежата по друг начин. При това не съществува видима връзка между центъра, приемащ решенията, и изпълнителя.

За да може една територия, държава или народ да възприеме без съпротива факта, че ще следва други стратегически модели, трябва обществото да се подготви, т.е. да се създаде такъв контекст, че то да възприеме позитивно протичащите радикални социални изменения.

Смисълът от водене на мрежова война е формиране на общественото мнение така, че обществото да стане активен съучастник и актьор в трансформацията. Възлите на тази мрежа представляват най-различни по размер групи от активни запалени интелектуалци или хора с най-различен характер и занимания. Всяка социално активна група може да стане възел, елемент на мрежата, ако тя бъде мотивирана и настроена по правилен начин. Пари отвън се приемат с благодарност. Активни, запалени хора биха се занимавали с това, което ги събира, и без пари, но когато те са налице, възниква възможността да разширяват мащаба. С парите тези хора се ангажират и задължават. Това е манталитетът на хората от сухоземната цивилизация. Тези структури са благодарни на този, който подкрепя дейността им. Това е атлантическата мрежа.

Именно в 90-те години на постсъветското пространство възникна понятието неправителствена организация (НПО) и некомерческа (нестопанска) организация (НКО). Стана известно, че американските и европейските фондове, действащи под патронажа на САЩ, дават пари на хора, които трябва да регистрират НПО и да правят нещо. Когато са одобрени и получат парите, те са обвързани. Елемент от мрежа можеше да стане и чужда идеологическа група, ако нейните действия бъдат предсказуеми и контролируеми, за да може да се използва в даден момент. Финансирането става от фондове и посолства. Ако участниците са недостатъчно, в пропагандата на социалните мрежи се включват известни личности, които започват да призовават хората да ползват съответните мрежи²².

²² Вж. Мрежовите войни, насочени към широки маси от обществото.

Както се вижда и от цитираните изследвания, и от следващото изложение, устойчивият политически суверенитет и стабилността на обществото са били сред най-важните измерения, позволяващи институциите самостоятелно да решават въпросите на държавното устройство, независимата външна и вътрешна политика. Това състояние зависи от множество фактори.

Геополитическият сблъсък, процесът на глобализация и тенденциите вътре в нея променят същността, параметрите на суверенитета и националните интереси, водят до взаимозависимости, преструктурират културата, морала, мисленето и имат висок дестабилизиращ потенциал. Трудностите на прехода пораждат несигурност във всички области.

Устойчивостта е първично качество на системите, под което се разбира възможността им да се противопоставят на външни и вътрешни дестабилизиращи фактори, да се самосъхраняват и запазват, да проявяват интегрираност, способност да се организират и защитават, оцеляват и развиват. В същото време съвременната обществена стратификация не е от най-справедливите. Липсата на перспектива, на застрашеност за жизненоважни потребности предизвиква съмнения, несигурност, недоверие, апатия, отдръпване от исторически значими задачи²³.

От важно значение тук е ясното дефиниране на понятията рисковете и заплахите. Но и тяхното разпознаване, както и своевременното насочване на системни ресурси в тяхна защита. Като имаме предвид вече публикувани виждания за опасностите за националната сигурност, то следва да признаем, че от написаното по-горе следват само песимистични изводи и оценки. По този начин лесно идентифицираме нарастване на опасностите за националната сигурност и негативни промени в състоянията основно според втората и трета група²⁴. Заради това следва:

- да се вземе под внимание състоянието на всички фактори, имащи отношение към сигурността;
- да се изследват състоянието и уязвимостта на обекти и цели, срещу които рисковете и заплахите може да бъдат насочени;
- да се набележат и приложат мерки;
- да се осигури капацитет за тяхното изпълнение.

²³ И. Пеев, Психологически аспекти на сигурността, Сб. Сигурност чрез партньорство и интеграция // България, НАТО и европейската архитектура на сигурност, С. 1996, с. 33-46.

²⁴ Стойчев, Т., Измерения, проблеми и решения в сигурността, Сб. Наука, образование, сигурност, НБУ, 2013, с. 285- 295.

А в системата за управление на сигурността трябва да бъде намерено място за стратегически оценки.